

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

„Sunt extrem de încântat că apreciați
Arta linguşirii drept una dintre cele mai
bune cărți citite de dumneavoastră.
Ce ziceți, nu vreți să mai cumpărați
un exemplar?”

RICHARD STENDEL

Richard Stengel a fost senior editor la
Time și a colaborat la *The New Yorker*,
The New Republic, *GQ* și *MSNBC.com*.
Este autorul cărții *January Sun*, despre
viața într-un mic oraș din Africa de
Sud, și a colaborat cu Nelson Mandela
pentru scrierea volumului *Long Walk
to Freedom*. Locuiește la New York
împreună cu soția și fiul său.

În perioada februarie 2014 – decembrie
2016, în timpul mandatului președin-
ției Barack Obama, a fost subsecretar
de stat pentru diplomație publică și
afaceri publice la Departamentul de
Stat al Statelor Unite.

Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

Richard Stengel

ARTA LINGUȘIRII

traducere din limba engleză de
MIHAI MOROIU

Rafael 155	Suzy 103
Ramses al II-lea 75, 76	Syrus Publilius 249
Randolph, Edmund 210	Tacit 173
Reagan, Ronald 90, 200, 329, 331	Theocrines 90
Renard, Jules 296	Thorndike, Edward 306
Richelieu, cardinalul 180, 324	Tiberius, Caesar 111
Riesman, David 19, 214, 237, 266	Tocqueville, Alexis de 219–228, 316
Rigaud, Hyacinthe 31	Toynbee, Arnold 90
Riklis, Meshulam 341	Traubel, Horace 218, 219
Riley, James Whitcomb 240	Travolta, John 311
Rivers, Joan 336	Trilling, Lionel 17, 18
Robbins Tony 93	Trivers, Robert 20, 49, 54, 55
Robert, duce de Essex 174	Troyes, Chrétien de 123
Roberts, Julia 341	Truman, Harry 238, 330
Rockefeller, John D. 251, 262	Trump, Donald 74, 318
Rogers, Ginger 127	Tuchman, Barbara 140
Rose, Charlie 318	Tucker, Sophie 46
Rougement, Denis de 123, 130, 141	Tutankhamon 48, 70, 71
Rousseau Jean-Jacques 19	Twain, Mark 62, 221, 281, 305, 327, 348
Sacks, Oliver 200	
Schjelderup-Ebbe, Thorlief 34	Ventadorn, Bernart de 120–122, 129, 130
Schultz, Dutch 246	Vidal, Peire 118
Schwab, Charles 253, 254, 259, 262	
Selleck, Tom 341	Waal, Frans de 36–38, 40–44
Seneca 171	Walpole, Horace 31
Septimius 107	Walters, Barbara 310, 311
Severinsen, Doc 339	Walton, Sam 303
Sfântul Augustin 15	Warhol, Andy 308
Sfântul Ieronim 134	Weber, Max 193, 204, 205
Shakespeare, William 5, 16, 17, 30, 121, 123, 127, 128, 154, 177, 272	Whigham, Frank 147, 149, 150, 159
Shaw, George Bernard 156, 161	Whitman, Walt 218, 219, 251
Shimkin, Leon 244	Whyte, William H. 263
Shor, Toots 340	Wilde, Oscar 203
Sidney, Philip 154	Willey Kathleen 326
Sinatra, Frank 71, 159	Williams, George 50
Smith, Liz 103	Winslet, Kate 141
Smith Will 343	Winthrop, John 193, 195
Socrate 93, 99, 100, 252	Wordsworth, William 243
Spenser, Edmund 151	Wortman, Camille 278, 285
Spielberg, Steven 335, 341	Wright, Robert 34, 46–48, 51, 54–56, 354
Stallone, Sylvester 103	Wyatt, Thomas 151
Stanhope, Philip 175, 176, 178, 185	
Steiner, George 13	Yeats, William Butler 36
Stevenson, Adlai 266	
Stone, Lawrence 149, 150	Zadora, Pia 341
Stone, Sharon 337	Zeman, Ned 343
Sun-Tzu 335	
Surtees, Robert Smith 25	

Cuprins

Introducere	7
Un cuvânt sau două despre etimologia flatării	27
1. Cu toții avem o ierarhie	33
2. Poți lua cu tine	61
3. Lingușirea este nedemocratică	86
4. Inventarea măgulirii romantice	113
5. Ghidul de flatare al curteanului	145
6. Transparența americană	187
7. Cum lingușirea și-a câștigat prieteni și a devenit influentă	235
8. Știința de a intra în grații	271
9. Capitalele flatării moderne	304
Epilog: Cum să flatezi fără să fii prins	347
Mulțumiri	354
Indice	355

leneșă, ba chiar cu generozitatea fără pretenții. „În sens mai larg, a da o glazură, a îndulci (greșeli).“ Acest gen de flatare prin omisiune, de trecere sub tăcere a unui defect evident, de ignorare a unei greșeli oarecare. Pentru exemplificare, *OED* citează o predică din secolul al XVI-lea: „Să faci bine să nu lingușești pe nimeni dintre făcătorii de rele, căci și Iisus Hristos, când a înțelea că ucenicii Lui erau necredincioși, nu i-a lăudat deloc, ci i-a muștrat pentru greșelile lor.“ Dacă Iisus ar fi vrut să-i flateze, le-ar fi trecut cu vederea lipsurile. Am putea la fel de bine să vorbim despre măgulirea unor persoane prin omisiune socială, ignorând cu bună știință unele nereușite publice, ca și cum am vrea să spunem că nu contează sau că oricum nimeni nu a băgat de seamă. Iar uneori și simpla alegere a tăcerii poate fi tot o formă de lingușire.

animalitatea, care trăiește în grupuri și este la fel de
și altele în latină. Dar, din păcate, și omul nu
sunt într-o deosebită măsură să se lăturească
într-o manieră amănunțită, să se lăturească
istoric în bună măsură nu numai în norvegian. Într-o
Scheldt; după care în anul 1920 și-a petrecut unele
când timp în care obișnuia să se lăturească și a constat
când a spus la rândul său multe cuvinte dintr-un
în scurt timp un sistem lingvistic care lăturează
deosebit de bine în țările din jurul său și în
Când a oprit pe lângă o putere de a lăturească
lăturească de fapt. Și lăturească de fapt a lăturească
atunci peșteră dintr-un punct de vedere, nu se lăturească
și se lăturească în țările de peșteră, în țările
puterile peșterilor se lăturească în țările de peșteră
am de fapt și lăturească în țările de peșteră și în țările
lăturească de fapt și lăturească în țările de peșteră și în țările
și-lăturească de fapt și lăturească în țările de peșteră și în țările
lăturească de fapt și lăturească în țările de peșteră și în țările

1 CU TOȚII AVEM O IERARHIE

O MÂNĂ SPALĂ PE ALTA

Uitați-vă la oamenii care privesc cimpanzeii la grădina zoologică. Zâmbesc superior și arată cu degetul, ca și cum ar avea în fața ochilor o trupă de bufoni iuți în mișcări. Zâmbesc tocmai pentru că se manifestă... ei bine, exact ca noi, numai că sunt mai mărunți, mai păroși și, haide să spunem, mai puțin maturi. S-a remarcat de nenumărate ori că lumea maimuțelor reflectă neamul omenesc ca o oglindă, dar o oglindă de bâlci, în care imaginea e deformată, un soi de caricatură a stră-străbunicilor noștri, un film de amator despre o omenire aflată în stadiul ei timpuriu de dezvoltare. Dar, dacă am vedea un grup de bebeluși în acea cușcă, imaginea nu ni s-ar mai părea la fel de amuzantă.

Cimpanzeii sunt rudele noastre cele mai apropiate. Avem în comun 98% din ADN. La fel ca noi, și antropoidele sunt

animale sociale, care trăiesc în grupuri. Și, tot la fel ca noi, își alcătuiesc ierarhiile sociale. Dar cimpanzeii și oamenii nu sunt nici pe departe singurele specii care își creează ierarhiile. Concepția modernă despre ierarhiile la animale¹ i se datorează în bună măsură unui biolog norvegian, Thorleif Schjelderup-Ebbe, care în anii 1920 și-a petrecut enorm de mult timp făcând observații asupra găinilor. Și a constatat că, dacă a pus la un loc mai multe găini, ele își formează în scurt timp un sistem liniar în care fiecare pasăre își cunoaște locul, de la găina din frunte până la cea din urmă. Găina A o purică pe găina B, B o purică pe C, C o purică pe D și așa mai departe. Schjelderup-Ebbe a dat o denumire acestui proces: ordinea de puricat.

Și la cimpanzei există o ordine de puricat. În vârful piramidei primatelor se plasează masculul alfa. Nu-i deloc greu de identificat. Să scoatem un grup de elevi în vizită la țarcul cimpanzeilor din grădina zoologică și să le cerem să-l deosebească dintre toți maimuțoii pe „boss” (sau, și mai bine, pe „director”). Și vor indica imediat un cimpanzeu mai aparte, care stă mai drept, care privește în jur mult mai hotărât, cu pieptul umflat, pe care celelalte maimuțe par să fie foarte interesate să-l mângâie și să-l răsfețe. Masculul alfa este regele cetei, liderul cârdului, șeful, personajul dominant, căpetenia, în fața căruia toți membrii grupului fac plecăciune, și la propriu, și la figurat.

*

Masculul alfa este înconjurat de un soi de curte formată din alți cimpanzei, mai puțin dominanți decât el, dar mai

¹ Robert Wright, *The Moral Animal*, New York, Pantheon Books, 1994, p. 239 (n.a.).

impunători decât alții. (Să le zicem vicepreședinți ai corporației.) Și, în preajma lui, ceilalți masculi își țin capul ușor plecat. Aproape cu aerul că s-ar teme. Masculul alfa poate avea un aspect înfricoșător. De multe ori, când se fâțâie peste tot, are blana zbârlită. Ca să pară și mai masiv și mai amenințător. Iar masculii subordonați se pleacă și se chircesc, ceea ce îi face și mai mărunți și mai pașnici. Masculii alfa domnesc peste masculii beta, care domnesc peste masculii gama și așa mai departe.

Oamenii de știință numesc acest fenomen „ierarhie de dominare și subordonare”, ceea ce în esență înseamnă că, în căutarea hranei, a companiei și a altor resurse, fiecare animal face un compromis sau altul pentru a se integra în sistemul social. Asemenea găinilor, și cimpanzeii învață cine este mai puternic și cine este mai slab și încheie alianțe pe baza acestor constatări. Și există dovezi că determinarea unei ierarhii trainice conduce, mda, chiar dacă nu la fericire, cel puțin la bunăstare și stabilitate.

Supunerea în fața masculului alfa și intrarea în grațiile sale atrag după sine beneficii. De fapt, este în interesul genetic personal al cimpanzeilor să procedeze așa. Motivul este că, pe lângă prioritatea în ce privește accesul la cea mai bună hrană sau umbră ori la cel mai convenabil adăpost, masculul alfa controlează și accesul la femele. Unii masculi alfa monopolizează practic toate femelele în ovulație. Studiile au arătat că acești masculi sunt răspunzători singuri pentru 80% dintre copulațiile cu femelele dintr-un grup dat. Rangul aduce privilegiile lui. *Le droit de seigneur*.

Rolul de mascul figurant într-o societate de cimpanzei, spre deosebire de dinner party-urile din centrul Manhattanului, este cât se poate de nedezirabil: masculii subordonați în exces sunt de obicei paraziți sociali, de care te poți lipsi cu mare ușurință, fără să fie vreodată plăcuți parteneri de cină. Masculii de prisos nu reușesc să aibă acces la

femele decât eventual prin intermediul masculului alfa. La fel cum se petrece în fraternități, în care președintele decide dacă și cu ce domnișoare din grup se poate întâlni fiecare membru. Un scop urmărit cu ardoare, ținând seama că și cimpanzeii, la fel ca toate celelalte creaturi, țin cu orice preț să-și transmită genele generației următoare. Și, asemenea indivizilor legați între ei prin jurământ într-o fraternitate, și cimpanzeii vor fi dispuși să facă multe concesii spre a intra în grațiile șefului suprem, ca să nu-și petreacă sâmbătă seara în solitudine.

PRINȚUL – LA PRIMATE

Așa cum se vorbește despre o haită de lupi sau un cârd de găște, în limba engleză există termenul colectiv¹ de *shrewdness of apes*, ceată de maimuțe, *shrewd* având și sensul de ager sau perspicace. Expresia este cât se poate de nimerită, deoarece cimpanzeii sunt capabili să înșele cu abilitate. Se păcălesc unii pe alții, ascund hrana de rivalii lor, flirtează într-ascuns, lansează alarme false, pun la cale lovături pentru schimbarea puterii, își joacă feste. Sunt adevărați maestri ai uneltirii și complicității.

De fapt, sunt niște politicieni versați. Titlul lucrării captivante în care Frans de Waal își descrie viața printre primatetele unei grădini zoologice din orașul olandez Arnheim este *Chimpanzee Politics*. După cum a hotărât el, politica este singurul termen apt să descrie relațiile complicate dintre cimpanzeii din grup. Puterea și statusul constituie

¹ Steven Pinker, *How the Mind Works*, New York, W.W. Norton & Company, 1997, p. 193 (n.a.).

țelul politicii, spune el, iar cimpanzeii le urmăresc la fel de avid ca și noi. „Organizarea socială a cimpanzeilor”, scrie De Waal, „este aproape uluitoare de umanizată.”¹

Orice specialist în domeniul primatelor, inclusiv De Waal, relatează diverse istorii despre subtilitățile mistificării de care sunt capabili cimpanzeii, despre viclenia cu care se manipulează între ei, despre modul în care masculii mai mărunți câștigă favorul celor mai masivi, despre alianțe mereu în schimbare și despre preluări de putere puse la cale în secret. Potrivit teoriei lor, tocmai interacțiunea socială – formarea unei ierarhii complexe – petrecută într-un stadiu incipient al istoriei omenești este ceea ce a provocat marele salt al creierului pe scara evoluției.

Termenul la care acești oameni de știință apelează mereu pentru a descrie comportamentul cimpanzeilor este „machiavelic”. Hominizii masculi dominanți, scrie antropologul Robin Fox, dovedesc „stăpânire de sine, șiretenie, capacitate de cooperare”. Nici Machiavelli n-ar fi putut să o formuleze mai bine. De Waal spunea că ei „nu fac niciodată o mișcare necalculată”.² Cimpanzeii sunt și mari oportuniști. Nu-și irosesc vremea cu fleacuri și nu amână, ca Hamlet. Dacă simt o slăbiciune a rivalului, nu întârzie să o exploateze.

Cimpanzeii sunt capabili să elaboreze strategii. Dacă ar fi oameni, am spune că sunt vicleni și mint. Ca într-un thriller politic, De Waal relatează povestea unui venerabil mascul alfa răsturnat de la putere de un tânăr rival, pentru ca apoi cel scos din funcție să cadă la înțelegeră cu un alt cimpanzeu puternic și amândoi să-l alunge pe pretendent. Prin comparație, regelui Lear i-a fost mai simplu.

¹ Frans de Waal, *Chimpanzee Politics*, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1989, p. 19 (n.a.).

² De Waal, p. 41 (n.a.).

Cimpanzeii recurg la asemenea alianțe pentru a forma ceea ce el definește drept o „coalitie victorioasă minimală”. După cum aflăm, în vreme ce scopul cimpanzeilor masculi este să obțină dominația și o fac prin formarea de coaliții, femelele sunt mai interesate să alcătuiască asocieri cu alte femele pe care le plac, și nu neapărat cu cele care le-ar înlesni să-și câștige o poziție mai bună în grup. Femelele cimpanzeu ating un statu-quo și apoi îl mențin. În același timp, vor și trebuie să mănânce, fiind adesea dispuse să negocieze sex în schimbul hranei.

La fel ca toate celelalte animale, cimpanzeii fac tot ceea ce este în propriul lor interes genetic, iar înșelăciunea se dovedește parte integrantă a arsenalului lor. După o partidă clandestină de sex cu o femelă din haremul șefului, un mascul cimpanzeu se va umili cu și mai mare zel în fața masculului alfa, care nu are habar ce s-a petrecut. Cimpanzeii dornici să răstoarne ordinea existentă se poartă deferent față de masculul alfa, în vreme ce încheie alianțe secrete cu alți cimpanzei. Iar cimpanzeii masculi care caută susținere din partea grupului în lupta pentru putere, în contrast cu purtarea lor obișnuită, se îngrijesc de alte femele și se joacă cu puii lor – nu foarte departe de candidații la președinție americani, care fac ochi dulci gospodinilor și sărută bebeluși.

REGULA DE AUR A CIMPANZEILOR

Activitatea socială cea mai frecventă dintr-un grup de cimpanzei este curățatul.¹ Curățatul are sens atât practic, cât și social: este un mijloc de a ajuta un cimpanzeu să

¹ De Waal, p. 21 (n.a.).

scape de căpușe și de alte murdării din zone unde nu poate ajunge singur să se spele. Dar reprezintă și o modalitate de a împăca și mângâia un alt membru al grupului, de a fi amabil. Efectul este calmant. Curățatul, altfel o muncă plicticoasă, care pretinde meticulozitate, este însoțit de mormăit și pupături blânde.

Toți membrii grupului, fără excepție, îl purică la un moment dat pe masculul alfa, în schimb el nu curăță pe nimeni. Masculii mai puțin puternici îi purică pe cei mai solizi, iar femelele îi purică pe masculi – în cazul în care nu sunt în perioada de rut, când masculii sunt cei care le purică pe ele. Masculii au tendința să se purice între ei în perioadele tensionate, ca metodă de risipire a furiei.

Când femelele nu sunt în călduri, masculii le ignoră, în general. În schimb când sunt „atrăgătoare”, cum spun primatologii, masculii se întrec să își semnaleze interesul. Un mascul poate purica și ore întregi o femelă, uneori fără să se aleagă cu nimic – dacă ea îi respinge avansurile. Alteori masculul poate recurge la cadouri, carne și alte alimente, cu speranța că ea va deveni mai receptivă.

Pentru femele, sexul este o formă de strategie. Reprezintă cea mai valoroasă monedă de schimb de care dispune o femelă cimpanzeu în jocul puterii și al influenței. Femelele speciei bonobo, și mai apropiate genetic de oameni decât cimpanzeii, au la dispoziție cel puțin douăzeci de gesturi și chemări prin care indică dorința de copulație.¹ Pentru femelele bonobo, sexul nu înseamnă pur și simplu sex, ci și mod de a-și procura hrana, o formă de calmare pentru potolirea tensiunii dintr-un grup sau – când grupul lor se întâlnește cu un altul – un mod de a menține armonia.

¹ Eugene Linden, „Apes and Humans: A Curious Kinship”, *National Geographic*, martie 1992 (n.a.).